

אפילוג

המוזיקה הישראלית : מבט אופטימי

מיכאל וולפה

בקיץ תשע"ג נשלמה מלאכת השיפוץ של היכל התרבות בתל אביב. במקום מגרש חניה נחנכה הרחבה היפה של היכל התרבות ותאטרון הבימה, עטויה בגן נאה ובמזרקות. הקונצרטים הראשונים של התזמורת הפילהרמונית באולם המחודש גילו אקוסטיקה משופרת להפליא, והמאזינים למופע המיוחד במלאות עשור למותו של הפזמונאי אהוד מנור, בניצוחו של אילן מוכיח, עם מיטב הזמרים הפופולריים בארץ, כמו גם לקונצרט של הכנר יצחק פרלמן, אשר הפליא בנגינת הסונטות של בטהובן, של פרנק ושל טרטיני עם הפסנתרן רוהן דה סילבה, נפעמו מן החוויה האקוסטית שנכונה להם בחללו של האולם הישן־חדש. יפה היה לראות שהמבנה עצמו לא השתנה בחיצוניותו, ושמלאכת השימור נעשתה בקפידה. המראה הישן, המוכר ואהוב של ההיכל נשמר, אך לבש בגדי חג, ותוכו הביא בשורה חדשה.

כמה חודשים קודם לכן הסתיימה מלאכת הבנייה המחודשת של הקונסרבטוריון הישראלי תל אביב, והבניין היפה ומאיר הפנים, שלפניו רחבה גדולה ומטופחת, פתח את שעריו המחודשים ברחוב שטריקר לפני מאות תלמידיו ומוריו. **אנסמבל מיתר** מצא לו בבניין זה בית קבע, ויחד עם הקונסרבטוריון הקימו חבריו את 'המרכז למוזיקה עכשווית'. במרכז זה התארחו השנה מלחינים צעירים ומבוגרים מן הארץ והעולם. בפרויקט 'תדרים', שסיכם את עונת תשע"ג, הוצגו יצירות רבות בביצועים מעולים של חברי האנסמבל. האנסמבל היטיב השנה לגוון את עשייתו האמנותית במופעים מתוקשרים ומוצלחים עם הזמרים מאיר בנאי, שלמה גרוניך, שלומי שבן וערן צור, שאף הגדיל לעשות והנציח את עבודתו המשותפת עם האנסמבל באלבום שזכה לביקורות נלהבות ולקהל רב במופעי ההשקה, שפתחו את הקיץ. בסיום שנת הלימודים תשע"ג, בוצעה בפסטיבל ישראל האורטוריה **תיקון הצות** של מרדכי סתר במסגרת קונצרט חגיגי בתאטרון ירושלים בידי התזמורת הסימפונית, המקהלה הקאמרית ומקהלת הסטודנטים של האקדמיה למוזיקה ולמחול בירושלים בניצוחו של אורי סגל. הזמר הסולן במופע היה עפר כלף, שהביא אל היצירה סגנון שירה עממי תימני, כפי שהיה בעבודת המחול המקורית של שרה לוי־תנאי. אולם הנרי קראון בתיאטרון ירושלים היה צר מלהכיל את הקהל הרב והנרגש.

אותו קיץ השלימה תזמורת הסינפונייטה הישראלית בארבע את העונה ה־40 להיווסדה, ונפרדה ממאסטרו דורון סלומון, אשר ניהל את התזמורת ביד רמה ובכישרון רב כעשור. בסיום העונה ביצעה התזמורת בניצוחו את האופרה **הספר מסביליה** של רוסיני עם זמרי הסטודיו אופרה התל־אביבי, לצד שני ערבים של זמר עברי מעובד, הראשון משירי רחל שפירא והשני עם הזמרת חנה צח, היא אילנית, כחלק מסדרת הדגל של התזמורת, 'שרים עם הסינפונייטה', אשר הציגה זו השנה השמינית את מיטב משוררי ומלחיני הזמר העברי בעיבודים סימפוניים חדשים, בשיתוף פעולה פורה עם תלמידי היצירה והזמרה באקדמיה למוזיקה ולמחול בירושלים. גם תזמורת נתניה הקאמרית הקיבוצית נפרדה ממנהלה האמנותי ירון גוטפריד, שבמשך למעלה מעשר שנות עבודתו כמנהלה המוזיקלית של התזמורת הצעיד אותה לפופולריות חסרת תקדים, וזאת בזכות התכנית הרבת־חומית שיצר. ירון גוטפריד נפרד מהתזמורת ומהקהל בקונצרט שכלל קונצ'רטו חדש פרי עטו לשני כינורות, **פנטסיה כורלית** לפסנתר, מקהלה, סולנים ותזמורת מאת בטהובן, וה**סימפונייה השנייה**, 'שיר התהילה', למקהלות, לסולנים ולתזמורת מאת פליקס מנדלסון. שני המנצחים הללו, דורון סלומון וירון גוטפריד, מייצגים את הגל החדש במוזיקה הקונצרטית הישראלית. שניהם חתרו לבניית קהלים חדשים לתזמורותיהם, שניהם זיהו את הצורך בפתיחת אולם הקונצרטים לסגנונות חדשים, למוזיקה ישראלית מקומית על שלל גווניה ואמירותיה כמו גם למוזיקה פופולרית מרחבי העולם.

בקיץ תשע"ג הופיעו באמפיתאטרון של קיסריה שלמה ארצי, הפרויקט של עידן רייכל, אייל גולן, שלומי שבת, אביב גפן, אסף אבידן, מאור אדרי, משה פרץ, שרית חדד, דודו אהרון, להקת משינה, דיוויד ברוזה ורמי קליינשטיין במשותף, יהודה פוליקר, ישי לוי ובנו שיר לוי וליאור נרקיס.

מופעים של מוזיקה ישראלית במגוון של סגנונות עם של טובי היוצרים והמבצעים בארץ נערכו בברכת הסולטאן בירושלים, בגני יהושע, באצטדיון בלומפילד ובאולם נוקיה בתל אביב, כמו גם בפארקים ברעננה, בנתניה, בחיפה, בבאר שבע, באשדוד ובעפולה. בכל אחד מהמופעים האלה היו המתחמים מלאים עד אפס מקום.

בקיץ תשע"ג הגיעו לארץ אורחים רבים מחו"ל, ובהם מישל לגראן, ברברה סטרייסנד, גל קוסטה וקליף ריצ'רד, אשר למופעים שלהם בא קהל עצום ורב.

בקיץ זה נערך חג המוזיקה הישראלית ה־16. היו בו 12 קונצרטים בחיפה, בתל אביב, בירושלים ובבאר שבע, ובהם נוגנה מיטב המוזיקה האמנותית בישראל, בין השאר אופרה של המלחין אבל ארליך ומבחר יצירות של מלחין השנה עדן פרטוש, שניהם מדור המייסדים של המוזיקה האמנותית בישראל, לצד מוזיקת ג'אז ישראלית של עופר פורטוגלי וגורי אגמון, מוזיקה ערבית אמנותית בביצוע תזמורתו של ניזאר רדואן יחד עם הזמר והיוצר שלמה גרוניך, ויצירות של מלחינים בני כל הדורות, ובהם עמוס אלקנה, עפר פלץ, גיל שוחט, אלכס וסרמן, הגר קדימה, איתן שטיינברג, אריק שפירא, מנחם ויזנברג, יוסף ברדנשווילי, קרל וולניאנסקי, ואף המלחין מיכאל דמיאן, אשר יצירתו גן שעשועים זכתה בפרס ע"ש המלחין מרק קופיטמן, אשר הלך לעולמו בחורף תשע"ג.

עולם הפיוט זכה לעדנה גדולה בקיץ תשע"ג במגוון מופעים של התזמורת האנדלוסית

הקלאסית אשדוד והתזמורת האנדלוסית היסטורית אשקלון. מופעים של גדולי הפייטנים המרוקנים, לצדם של רבים וטובים מחבריהם מעדות המזרח והמערב גם יחד, כולל זמרים ידועי שם הפכו את פסטיבלי הפיוט בירוחם ובירושלים לאירועים שסחפו אליהם מאזינים רבים מכל רחבי הארץ.

קיץ תשע"ג היה גם הקיץ של פסטיבל המוזיקה הקאמרית בגליל העליון, של פסטיבל הכליזמרים בצפת, של לילה לבן בתל אביב, של פסטיבל להקות רוק צעירות ברחוב סמילנסקי בבאר שבע, של פסטיבל אינדי נגב, של פסטיבל התמר, ועוד ועוד אירועים מוזיקליים רבים מספור בכל רחבי הארץ.

בתוך כל השפע הזה בולטת במיוחד תזמורת המהפכה. כמה עשרות סטודנטים יצרו תזמורת אשר שמה לה למטרה ביצוע מוזיקה מקורית. הקבוצה, בהנהגתם של המנצח הצעיר רועי אופנהיים והמלחין והמעבד הצעיר זהר שרון, בחרה בשם ייחודי זה - תזמורת מהפכה - המייצג היטב את הקו המהפכני הרב תחומי שמאפיין את עשייתה. בשנים 2013-2006 קיימה התזמורת סדרה ארוכה ונמשכת של ערבים בעיבודים סימפוניים עם זמרים כמו ירמי קפלן, דודו טסה ואביתר בנאי, נינט טייב ולהקות כמו הדג נחש, כוכבי ג'אז מהסצנה הישראלית הניו־יורקית, שני ערבים של יצירות מוזיקליות המלוות סרטי אנימציה, וערב של מוזיקה וסקס שכלל פופ, קלאסי, אוונגרד, אתני וג'אז בפרץ חסר עקבות אך באיזון ובמוזיקליות, בטעם טוב ובעיקר - במידה גדולה של קומוניקטיביות שמשכה אליה קהל רב. התזמורת העלתה גם אופרה המבוססת על תסכית נשכח של יהודה עמיחי, שזכתה להדים נלהבים בקרב קהל גדול ומגוון, ומופע לילדים, 'פעילות', שממשיך 'לרוץ' ברחבי הארץ לצד מופעי האנימציה. מזה שלוש שנים שהתזמורת מובילה את סדרת קונצרטי-רוק במשכן לאמנויות הבמה בתל אביב, ובמסגרתו סיימה את העונה במופע בלתי נשכח של הזמר והיוצר עברי לידר, שהביא את מיטב שיריו בעיבודים חדשים ללהקת רוק ותזמורת סימפונית.

זוהי בעיני הדוגמה המובהקת ביותר למה שקורה במוזיקה בישראל של תחילת המאה ה־21. יש כאן ריבוי עצום של עשייה קדחתנית וחיוניות רבה, העומדות בסתירה דרמטית למצב המתוח מהבחינות החברתית והפוליטית ולמחסור בתקציבים ציבוריים. כל כך משופעת המוזיקה הישראלית באמנים יוצרים ומבצעים, בסגנונות ובכיוונים שונים של אמירות, שיקשה עלי לתאר את המהפכה הזאת במאמר תמציתי אחד בלי להחסיר כמה וכמה תופעות משמעותיות.

בפרספקטיבה כיום, לאחר למעלה מ־100 שנות עשייה, בולטים כמה ז'אנרים מרכזיים במוזיקה הישראלית. השיר והזמר הקשורים אף למחול, וכוננו במהלך השנים זמר עברי וריקודי עם. ז'אנר זה התרחב עם השנים ונדד אל מחוזות הרוק והזמר המזרחי, שמכונה היום 'פופ מזרחי'. הז'אנר התרחב כל כך עד שהפך להיות חזות הכול. ז'אנרים נוספים שהתפתחו מאוד הם תרבות הפיוטים, שזוכה לפריחה גדולה מאוד בימינו, הרוק והפופ החסידי ותחיית החזנות האשכנזית ומוזיקת הכליזמר היהודית המסורתית, כמו גם ג'אז הישראלי שזוכה לעדנה גדולה, הרוק והפופ, המוזיקה הערבית האמנותית והפופולרית. אנסה להתייחס בתמציתיות אל כמה מסוגות אלה.

זמר עברי וריקודי עם

השיר הישראלי הפסבדו־עממי שהתפתח בישראל עוד במהלך המאה ה־19, כמו גם המחול הפסבדו־עממי, הם ז'אנרים ייחודיים ומוערכים כיום מאוד. כנסים רבים מוקדשים למה שנהוג לכנות 'זמר עברי' ולריקודי עם, וישנם גם אירועים רבים מאוד - פסטיבלים, תכניות רדיו וטלוויזיה, סדרות של הרצאות וקורסים בכל המכללות, האוניברסיטאות והאקדמיות - המוקדשים להם. אפשר לומר בביטחון מסוים, אם כי בזהירות, כי נוצר קונסנזוס על מידת האותנטיות של שני ז'אנרים אלה שהם תרבות מקומית, תוצאה של כור ההיתוך הממלכתי של ימי עיצובה וכינונה של התנועה הציונית ושל מדינת ישראל. המחקר המוזיקולוגי והסוציולוגי בזמר העברי ובריקודי העם מגלה שפע של מקורות והשפעות ממזרח וממערב, ממה שכבר היה בארץ בתרבות המוזיקלית הערבית, וממה שהביאו היהודים מכל ארצות תפוצותיהם. השפה העברית היא ה'מלכה' המחברת את כל המורכבויות הללו של השפעות סגנוניות לכדי ממלכה תרבותית עשירה ומרשימה. העברית קמה לתחייה כשפה מדוברת, נכתבת ונקראת. המוזיקליות הייחודית לשפה זו בהגייתה היהודית ספרדית היא בעלת השפעה מרחיקת לכת, ריתמית ומלודית, על המוזיקה שנוצרה בישראל.

פיוטים, ג'אז, רוק ופופ, מוזיקה ערבית

לצד הזמר העברי, שהוא בעצם שיר עם שנוצר באופן מלאכותי, יש מאין, במהלך כמה דורות, הלכו והתפתחו בארץ ז'אנרים נוספים שהגיעו היום לשלב עיצובם וקבלתם בתרבות הישראלית החדשה. תרבות שירת הפיוטים, הפופולרית מאוד בשנים האחרונות, מחדשת את תרבות השירה והנגינה של עדות יהודיות שונות בארצות המגרב, בארצות אגן הים התיכון, בארצות הפרת והחידקל, בתימן ובארצות מרכז אירופה ומזרחה, תוך שהיא נותנת מקום של כבוד להיבט הליטורגי ולטקסטים מקראיים ופוסט־מקראיים. הזמר העברי השפיע מאוד על הפופ הישראלי, על הג'אז ועל מוזיקת הרוק. את הנעשה בשנים האחרונות בז'אנרים מרכזיים אלה אפשר לתאר ככור היתוך חדש, לא אידאולוגי ומלאכותי אלא ספונטני וטבעי, היוצר כל הזמן שילובים חדשים בין סגנונות שונים. זמרי פופ ורוק ונגני ג'אז ממזגים את המוזיקה המסורתית שהביאו ממשפחתם עם סכמות מערביות מקובלות, וכך הולך ונוצר בארץ סגנון ייחודי ומפתיע של מוזיקה שהיא ללא ספק אופיינית לישראל. לצד ההתפתחות הבלתי פוסקת ישנה גם הסתכלות לאחור, הנותנת מקום של כבוד לשירים שחברו בדורות הקודמים. גרסאות כיסוי חדשות ונועזות לשירים אלה, לצד הופעות ואלבומים חדשים של יוצרים ותיקים, מצטרפים לתמונה המורכבת. גם המוזיקה הערבית זוכה לעדנה. זמרים ויוצרים בערבית פועלים ומופיעים גם במגזר הערבי וגם במגזר היהודי. המחלקה למוזיקה ערבית באקדמיה בירושלים פתחה את שעריה בעשור האחרון לדור צעיר של מוזיקאים, הלומדים את המוזיקה הערבית לעומקה. התזמורות האנדלוסיות נותנות מקום של כבוד למוזיקה זו ומרבות לארח בתכניותיהן את היוצרים ואת המבצעים הערבים, לקול תשואות הקהל. בארץ פועלים עשרות הרכבים ותזמורות של מוזיקה ערבית מהצפון ועד הדרום, בהתלהבות ובהתמדה שאין כמותם כיום במרבית ארצות

ערב. ישראל הפכה לאחד המרכזים החשובים והחיוניים ביותר לפריחתה של מוזיקה זו. אסיים את התיאור הקצר מאוד של סוגות אלה בתיאור פריחתו של הפופ המזרחי בישראל של תחילת המילניום. המוזיקה שהחלה את דרכה בשנות השבעים כמוזיקה של בני עדות המזרח, שינתה את פניה והכניסה לתוכה השפעות מגוונות הן של מוזיקה יוונית ותורכית הן של מוזיקת הפופ האיטלקית והספרדית. הטקסטים הפשוטים והישירים בעברית מושרים בפי זמרים ילידי הארץ, אשר מוסיפים למלודיה שפע של קישוטים וסלסולים, כמו גם רגעים של אלתור במסגרת המוואל המזרחי. אלה שחוו בעבר קיפוח חברתי מצאו עצמם במרכז הקונסרטיון הישראלי. הזמרים אייל גולן, שרית חדד, קובי פרץ, משה פרץ ודודו אהרון הם להערכת הזמרים היחידים שמוכרים וידועים כיום לכל תושבי ישראל באשר הם, עשירים ועניים, ערבים ויהודים, בני כל הדתות. 'המוזיקה המזרחית', או 'מוזיקת קסטות' כפי שכונתה בראשית דרכה כתיאור הפורמט שבו הופצה רחוק מהמדיה הרשמית, הפכה לפופ המזרחי. לדעתי מוזיקה זו היא היא הפופ הישראלי האמתי, המבוסס על הנוסחה שנמצאה לשלב את כל הניגודים - שוליים ומרכז, מזרח ומערב, אינדיבידואליזם וקולקטיביזם.

מוזיקה אמנותית

הזמר העברי, ריקודי העם, תרבות הפיוטים של כל עדות ישראל, כמו גם התפתחותם של פופ ושל רוק ישראלי - כל אלה עומדים ברקע התפתחותה המרתקת לא פחות של המוזיקה האמנותית בארץ. מאז עלייתם לארץ של הקומפוזיטורים הראשונים בראשית המאה ה-20 - ובהם יואל אנגל, חנינה קרצ'בסקי, אברהם צבי אידלזון, אריך וולטר שטרנברג, מרק לברי, מנחם אבידום וחנוך יעקובי - לא פסקה העשייה בתחום זה, אשר זוכה למעט התייחסות של הממסד התרבותי והחינוכי בארץ. כמו בתולדותיו של השיר הישראלי, כך גם בתולדות המוזיקה האמנותית הובילו החיפוש בראשית הדרך למזיגה מלאכותית לפעמים בין חומרים עממיים מן המזרח לבין הטכניקה והצורה המערבית. שירי העדות ורעיונות מלודיים מן המזרח עמדו במרכז חיבורן של סונטות, של סימפוניות, של רביעיות כלי קשת ושל אופרות אשר חוברו בידי האבות המייסדים של המוזיקה האמנותית. בפרספקטיבה של למעלה מ-50 שנה בולטים בדור הראשון (המחצית הראשונה של המאה ה-20) בעיקר ארבעה קומפוזיטורים: אלכסנדר אוריה בוסקוביץ', המנסח הרהוט של עקרונות הסגנון היס-תיכוני; עדן פרטוש, יוצר רבי-כשרון אשר עסק במגוון של סגנונות, שהיו כולם תוצאה של חיפוש אחר עיצוב שפה ישראלית ייחודית; מרדכי סתר, אשר רגישותו לשפה העברית, לצד ההקפדה על דרכי הביטוי, הולידה שפה חסכונית ומקורית; ופאול בן-חיים, אשר לא ניסח אידאולוגיה כלשהי, אך בהיותו אמן ברוך כישרונות ורבי-השראה השאיר אחריו רשימה ארוכה ונכבדה של יצירות שהן מקור לא אכזב של רפרטואר ישראלי. את האנטיטזה לתפיסה הלוקלית של ארבעה מלחינים אלה מייצג יותר מכול יוסף טל, אשר בחל באמירה הפרטיקולרית וראה בה תופעה פרובינציאלית ובעייתית. טל העדיף את השפות המודרניסטיות המערביות והלך שבי אחר הטכניקה הדודקפוניית והסגנונות הפוסט-סריאליים. מעט צעירים יותר, אך עדיין בני הדור הראשון, היו המלחינים אבל ארליך וחיים אלכסנדר, שניהם מורים ויוצרים כריזמטיים, אשר העמידו דורות רבים של תלמידים.

בדור השני (ילידי סוף שנות העשרים, השלושים והארבעים של המאה, אשר רובם יוצרים פעילים גם כיום) בלטו תלמידיהם של מלחיני דור המייסדים: צבי אבני, עמי מעייני, נעם שריף, יחזקאל בראון, בן ציון אורגד, יעקב גלבע ויצחק סדאי, אשר חיפשו לעצמם דרכי ביטוי עצמאיות, תוך התייחסות של כבוד וביקורת למורשת היס־תיכונית של מוריהם. עוד הם מתלבטים בין הטונליות לא־טונאליות, בין הפרטיקולריות לבין האוניברסליות, עלו לארץ בסוף שנות השישים ותחילת שנות השבעים מלחינים נוספים: סרג'ו נטרא, שרה פייגין, אנדרה היידו, מרק קופיטמן, אהרון חרל"פ וליאון שידלובסקי, אשר הביאו עמם רוח חדשה שיש בה גם מודרניזם אמיץ וגם התייחסות למקום ולזמן. בדורות הבאים חלה התקרבות הדרגתית בין המוזיקאים העוסקים במוזיקה האמנותית הכתובה לאלה העוסקים במוזיקה הפופולרית ובג'אז. יוצרים של מוזיקה קלה כמו יוני רכטר, שלמה גרוניך ומתי כספי כתבו אף מוזיקה סימפונית; להקות רוק וזמרי פופ החלו להופיע עם תזמורות סימפוניות תוך שהם משתפים פעולה עם מבצעים ויוצרים מתחום המוזיקה האמנותית.

במקביל חדרו השפעות רבות של המוזיקה המזרחית, של תרבות הפיוטים, של המוזיקה הערבית, של הפופ ושל הרוק אל המוזיקה של יוצרים צעירים, בני הדור השלישי (ילידי שנות החמישים והשישים) דוגמת משה זורמן, בטי אוליברו, רון וידברג, אלה שריף, עודד זהבי, בעז בן־משה, מנחם ויזנברג, חיים פרמונט, אלה שריף, רונן שפירא, שרה שוהם ומיכאל וולפה (כותב שורות אלה). אל מול כיווני השפעה ומזיגה אלה הוצבה שוב אנטיתזה סגנונית, אשר בין מנהיגיה בלטו המלחינים דני יוהאס, מנחם צור, יוסי פלס, אריק שפירא, ולדימיר שקולניק ועודד אסף, שכל אחד מהם בדרכו ובסגנונו הייחודי מסתייג מהשפעות אלה ומבקר אותן. מלחינים בני הדור השלישי, כמו ציפי פליישר, הגר קדימה, ישראל שרון, ארי בן־שבתאי, אמנון וולמן, גדעון לבינסון, קרל וולניאנסקי, ינעם ליף, רחל גלעין וראובן סרוסי יצרו לסירוגין בשני הכיוונים ולא הביעו עמדה חד־משמעית בסוגיות האסתטיות הללו. כמה מלחינים אשר עזבו את הארץ ופועלים בהצלחה רבה בחו"ל ממשיכים לראות עצמם כיוצרים ישראלים ומקיימים דיאלוג עם המתרחש בארץ מבחינה סגנונית ובעיקר מבחינה פוליטית, עמם נמנים שולמית רן, חיה צ'רנובין, יאן רוזינסקי, אוזבאלדו גוליוב ועפר בן אמוץ.

על קו התפר הכרונולוגי שבין הדור השלישי לדור הרביעי הופיעו כמה דמויות חדשות בעולם המוזיקה האמנותית בארץ. בשנות התשעים עלו ממזרח אירופה מלחינים רבים, ובהם פרץ אליהו, בנימין יוספוב, ראובן קז'לוטי ויוסף ברדנשווילי, אשר הביאו עמם מיומנות רבה וסגנונות עזי ביטוי, תוך שהם מתייחסים באופן ישיר לחומרים העממיים של יהודי מזרח ברית המועצות לשעבר ולמוזיקה הפוסט־רומנטית הרוסית של זמנם. המלחין גיל שוחט, שהחל את פעילותו היוצרת בראשית שנות העשרים של חייו, הביא תנופה חדשה של עשייה. הוא הספיק לחבר במהלך כעשר שנים שתי אופרות, תשע סימפוניות, קונצ'רטים מספר וכן מוזיקה לתאטרון, תוך שהוא משתף פעולה עם חשובי הסופרים והמחזאים בארץ. בסגנונו הפוסט־רומנטי, ובנטייתו הטבעית לרוחב יריעה, לדרמטיות ולשפה מלודית וטונלית, זכה גיל שוחט לאהדת הקהל ומרבית המבקרים, אך עורר מחלוקת נוקבת בקרב המלחינים הישראלים.

בדור הרביעי (ילידי שנות השבעים והשמונים), אשר נמצא בראשית דרכו, מסתמנות באופן ברור אותן מגמות. הפוסט־מודרניזם האקלקטי והאפקטיבי מאוד כולל מלחינים כמו אבנר

דורמן, עידו שירום, גיל־עד הוכמן, נורי יעקובי ואביה קופלמן, חי מאירודה, אדיר לוי ונסים חליפה, אשר מתייחסים למציאות הפוליטית שמסביבם, משתמשים בטקסטים המקראיים ובמוזיקה הערבית, ולא מהססים להשתמש אף בסגנונות הרוק והפופ. לעומתם בולטת אסכולה צעירה ומודרניסטית המסתייגת באופן נחרץ ממה שעשוי להשתמע כפופוליוז: איל אדלר, אראל פז, עמית גילוף, גלעד רבינוביץ', אסף נוי, יוני ניב, נורית יוגנד, עפר פלץ וסיון כהן אליאס, אשר משמרים בשפתם יסודות מודרניסטיים א־טונאליים. חלקם אף מפתחים את הטכניקות האלקטרו־אקוסטיות בכתיבתם.

אנו רואים אם כן שהמוזיקה האמנותית נפגשת עם המוזיקה הפופולרית, וכתוצאה ממפגש זה הולך ונולד סגנון המשלב את הז'אנרים שתוארו קודם לכן.

רבת־חומיות בין אינדיווידואליזם לקולקטיביזם

התרבות המוזיקלית הישראלית נמצאת בתהליך מואץ של מזיגה בין סגנונות לז'אנרים, בין הזמר, הפיוט, הרוק, הפופ והאמנותי, כמו גם ההתייחסות ההולכת וגדלה למוזיקה הערבית. את כל אלה מייצג בין השאר שיתוף הפעולה בין בית הספר 'רימון', מוסד המתמחה בהוראת מוזיקה פופולרית וג'אז, לבין האקדמיה למוסיקה ולמחול בירושלים, אשר הקימו יחדיו מחלקה משותפת למוזיקה רבת־חומיות. מבצעים ויוצרים רבים מצטרפים לתכנית זו ובכך מעידים על הצורך המשמעותי שיש ברכישת כלים מקצועיים הן בתחום המוזיקה האמנותית והן בתחומי המוזיקה הקלה והמזרחית. אפשר לומר בהכללה מסתכנת במקצת שהמוזיקאי הישראלי של היום איננו רק מבצע או רק יוצר, הוא לא רק קלאסי או רק מסחרי. יותר ויותר מתבהרת תמונה של מיזוג בין הכיוונים השונים. חלום כור ההיתוך של האבות המייסדים הולך וקורם עור וגידים. ישנה היום מוזיקה ישראלית ייחודית, או נכון יותר ישנם היום כמה סגנונות וז'אנרים הכלולים בהגדרה זו. המוזיקאים הישראליים מביאים עמם, כל אחד בדרכו, פתיחות סגנונית וסקרנות עצומה לשילובים חדשניים בין מזרח לבין מערב, בין קלאסי לבין פופ, בין ג'אז לבין מוזיקה כתובה, בין הרכבים קלאסיים מערביים לבין הרכבים מזרחיים, בין כלי נגינה מסורתיים לבין הרכבים מוגברים ומוזיקה מוקלטת בטכנולוגיות חדישות. בתי ספר דומים המלמדים מוזיקה ברוח זו הם בית הספר 'הד' שהתרחב מאוד ועבר מתל אביב לקמפוס חדש בקריית אונו, וכמה בתי ספר פרטיים, המביאים עמם את בשורת הרבת־חומיות במוזיקה לפריפריה.

לכל החיפושים הללו יש להוסיף עוד מגמה מרתקת שמאפיינת את היוצרים המוזיקאים בארץ כבר מהדור הראשון, וזוהי ההתגייסות לרעיונות רוחניים ופוליטיים. המוזיקאי הישראלי איננו מסוגל להסתגר בדלת אמותיו. גם האינדיווידואליסט ביותר חש צורך להידרש למציאות. יצירות על החלום הציוני, על פכחוננו, תפילות לשלום וקנינות על המלחמות, שימוש בציטוטים מתוך שירים ופיוטים היוצרים סיפור בצלילים, הלחנת טקסטים המביעים את דעתו של היוצר - כל אלה הן רק דוגמאות ספורות להתגייסות המאפיינת אותנו. לצד המזיגה בין מזרח למערב בולטת אם כן המזיגה בין אינדיווידואליזם לקולקטיביזם.

המוזיקה הישראלית כוללת ז'אנרים רבים. תיאורתי בקצרה את המוזיקה הערבית האמנותית, ולא נדרשתי למוזיקת הכלי זמר, המוזיקה הדתית החרדית - הן זו החסידית והן זו של הקהילות

הליטאיות. כך גם המוזיקה של הקהילות הנוצריות בארץ, המוזיקה הבדואית, תרבות החזנות האשכנזית בליווי תזמורת - ים רחב מאוד, מלא וגדוש.

סוגיה נוספת ומבלבלת שמעסיקה את המוזיקאים הישראלים היא סוגיית המרכז מול השוליים, או בנוסח המקובל יותר, הלועזי, ה'מיינ' סטרים' מול ה'פרינג'. אמנים רבים הפועלים בתחום הפופ הישראלי או בתום הרוק נוהגים להשתמש במושגים אלה כדי לתאר את האמנים הבולטים והמצליחים להגיע אל המדיה ולמכור את המוזיקה שלהם בניגוד לאמנים הפועלים בשני סגנונות אלה, אך שיריהם שנשלחו אל המדיה (המכונת 'סינגלים') או אלבומיהם נדחו על ידי רשתות הרדיו והטלוויזיה המרכזיות והם מוצאים עצמם בשוליים. לא אחת נלווים לתיאורים אלה היבטים חברתיים. האמנים היוצרים והמבצעים שלא 'הצליחו לפרוץ', כפי שמכונה ההצלחה להגיע למודעות ציבורית רחבה, טוענים שאף שהמוזיקה שלהם היא בעלת פוטנציאל להצלחה מסחרית, יש מי שדואג לא לאפשר להם את ההזדמנות להיחשף במדיה על מנת לשמור על מעמדם האיתן של האמנים אשר כבר פרצו את דרכם ומעמדם מבוסס. לעתים הם אף קושרים זאת לפריפריה הגאוגרפית, בעיקר לעיירות שבנגב ובגליל, אל מול המרכז התל-אביבי. אל מול טיעונים אלה עומדת הגדרה אחרת לחלוטין של פריפריה ומרכז, זו המגדירה סוגות מסוימות, כמו המוזיקה האמנותית או הג'אז, כסוגות פריפריאליות הנדחות מפני הסוגות המסחריות המקובלות. על פי הגדרה זו, אמן פופ שלא 'הצליח לפרוץ' הוא עדיין אמן בפועל במרכז, אם תרצו אמן 'מיינ' סטרים' שלא הצליח מסיבות שונות, שאינן נוגעות לשאלת הפריפריה מול המרכז. לעומת זאת, גם יוצר ג'אז שנחשב לאמן איכותי ומעניין בקרב מביני הדבר בסצנת הג'אז הישראלית או אפילו העולמית, או חברו הקומפוזיטור הישראלי הפועל בתחום המוזיקה התזמורתית המודרנית, אשר זכה בפרסים בארץ ובעולם, שניהם הם אמנים פריפריאליים, שהצליחו מאוד בשוליים שבהם הם פועלים.

לדעתי שתי ההגדרות תקפות באותה מידה וחשובות להבנת התהליכים המתרחשים כיום במוזיקה הישראלית. פסטיבל אינדי נגב, המקדיש עצמו ללהקות רוק ולמוזיקת עולם, הוא פסטיבל של סוגה מקובלת ומוכרת למרבית הציבור בישראל, המארח על בימתו להקות צעירות בראשית דרכן, שמרביתן עדיין לא זכו להכרה משמעותית במדיה ובתקשורת הכתובה. מנגד פסטיבל חג המוזיקה הישראלית, הנערך מדי שנה בכל רחבי הארץ, המוקדש בעיקר למוזיקה הישראלית האמנותית, הוא אמנם פסטיבל חשוב הממומן על ידי משרד התרבות, אלא שהסוגה שבה הוא עוסק, ובעיקר המוזיקה הקאמרית והסימפונית שנכתבה ונכתבת בישראל, היא סוגה הידועה למתי מעט בישראל של היום. הדיון נסוב בעצם על שאלת האיכות ומשמעותה בבואנו לבדוק את התקבלותה של המוזיקה. אל מול מושג האיכות, שאותו קשה מאוד להגדיר בפרמטרים סדורים ומקובלים, אף שאין ויכוח על הנחיצות שבקיומו, ניצב מושג שדה הייצור התעשייתי של המוזיקה, הנוגע למידת ההתקבלות של היצירה האינדיווידואלית או של הסוגה הסגנונית. אמני הפופ המזרחי אינם יכולים לטעון שאינם ידועים ואינם מקובלים בציבור, שכן הצלחתם בשדה הייצור התעשייתי היא דרמטית, ובכל זאת עדיין מתנהל ויכוח ער על איכותה של המוזיקה שלהם, ורבים מהם מרגישים עצמם אמנים פריפריאליים, אפילו מקופחים. לעומתם ישנם לא מעט יוצרי ג'אז ישראלים שהצלחתם בשדה הייצור התעשייתי איננה משמעותית דיה, ובכל זאת לתחושתם הם אמני המרכז, היוצרים מוזיקה איכותית וגבוהה, שזוכה להכרה

ולהוקרה בקרב חוגי הג'אז בארץ ובניו יורק, ועיקר טענתם היא, על כן, שהם לא זכו לתמיכה משמעותית של הממסד מן ההיבטים של חשיפה במדיה כמו גם של חינוך מוזיקלי שיתן כלים להבנת המוזיקה שלהם.

הרחבתי בסוגיה זו, שכן היא לדעתי עקרונית גם בבואנו לבחון את התופעה של מזרח ומערב במוזיקה הישראלית. לא אחת מתערבבים מושגים אלה זה בזה. המזרח מייצג את הפריפריה והמערב את המרכז, אלא שבפועל ישנה מוזיקה איכותית שעיקר השפעתה היא מזרחית, הכלולה בסוגה נדחית, בעוד שיש לא מעט מוזיקה מסחרית, שעיקר ההשפעות עליה הן מערביות.

אסכם ואומר שהרב־תחומיות, הנוכחת היום בכל הסגנונות והסוגות של המוזיקה בישראל, כמו גם המתח המתמיד שבין האידיודואליזם לקולקטיביזם, נובעים מן הדיון הקבוע על הגדרת זהותה של המוזיקה הישראלית. בדיון מורכב וכמעט בלתי אפשרי זה מודגשים לא אחת סוגיית המתח בין מרכז לשוליים, הן גאוגרפיים והן תרבותיים, וסוגיית המזיגה בין המזרח למערב. כל אלה חשובים ועקרוניים בהבנת המציאות התוססת, המלאה רגשות, רעיונות וכוחות יצירה. להערכת, ולו רק לפי החומרים שמגיעים אלי בדואר הרגיל והאלקטרוני, זו מציאות שבה נולדים מדי שבוע חמישה אלבומים חדשים של רוק ופופ, אלבום אחד לפחות של ג'אז, אלבום אחד לפחות של שירים בערבית, אלבום אחד לפחות של מוזיקת עולם ולא פחות משלוש יצירות אמנות חדשות. ועוד לא הזכרתי את כל אלבומי הפיוטים, החזנות ומוזיקת הריקודים החרדית שאליהם אני נחשף מדי שבוע. הרב־תחומיות מסייעת לסוגות לא פופולריות בטשטוש הזהות, וכתוצאה מכך ביכולת להגיע לחשיפה גדולה יותר, בעוד שלסוגות הפופולריות היא מסייעת להגיע למחוזות ביטוי חדשים ולמה שנחשב איכותי יותר. החיבור בין מזרח למערב מסייע למוזיקאים בחיבור שבין האינדיודואלי לבין הקולקטיבי, כשביטוי אישי בסגנון המחבר בין מזרח למערב מבטא מעצם חיבור זה את ההתגייסות של היחיד למציאות החברתית והפוליטית סביבו.

אירועים מייצגים בשנים האחרונות

בראש האפילוג תיארתי כמה אירועים מוזיקליים שהתרחשו ברובם בקיץ תשע"ג. כעת אציג כמה מן היצירות המוזיקליות שנוצרו בישראל במהלך תש"ע-תשע"ג (2010-2013). נראה לי שבתיאור תמציתי של יצירות אלה, שאותן בחרתי באופן אקראי למדי מתוך הריבוי העצום שאליו נחשפתי, נקבל תמונה מייצגת למדי של התהליכים שתיארתי.

בשנת 2010 הוצגה בכורת האופרה הילד חולם מאת גיל שוחט על פי המחזה של חנוך לוין. היצירה זכתה לחשיפה ציבורית גדולה, וקהל רב גדש את אולם האופרה הישראלית החדשה בתל אביב. שוחט בחר לבטא עצמו בסגנון נאו־רומנטי, רב השפעות, ופירש את הטקסט של לוין באופן דרמטי מאוד. הביקורות היו חלוקות, אך הקהל הגיב בתשואות רמות. גיל שוחט מייצג את הרצון של המלחינים האמנותיים לצאת מן הבעה האקדמית אל מרחבי התודעה הישראלית. בשנים 2011-2013 השתתף בתכניות רדיו וטלוויזיה רבות, ובהן סדרה של תכניות בערוץ הראשון המוקדשת ליצירות תזמורתיות של סוף הרומנטיקה ותחילת המאה ה־20, מרביתן סוויטות לבלט. בסדרה זו ניצח שוחט על התזמורת הסימפונית ירושלים, ריאין את נגניה, נתן רקע על היצירה ועל היוצרים לצד חוקרים ואנשי רוח. עם יצירות אלה נמנו פטרושקה מאת

סטרווינסקי, שחרזדה מאת רימסקי־קורסקוב ודפניס וכלואה מאת רוול. שוחט אף יזם מופעים עם זמרים פופולריים, ובהם בוגרי 'כוכב נולד' הוותיקים הראל סקעת ומרינה מקסימיליאן, ועם הזמרת הוותיקה גורית גלרון.

בשנת 2011 הוציאה הזמרת ריטה את אלבומה השמחות שלי. לדבריה הפרויקט פרץ מתוכה, ורק כשהשלימה את הכנתו של האלבום כולו הבינה עד כמה היתה זקוקה לו. החיבור שלה למוזיקה הפרסית מושרש בנשמתה, והוא שימש לה קרקע פורייה לאלבום חשוב וייחודי. ריטה, ילידת טהראן, עלתה עם משפחתה כשהיתה בת שמונה. היא זכרה את השירים מילדותה גם בזכות אמה, שהיטיבה לשיר את השירים לבנותיה. את האלבום הפיקו עמי רייס ורן אלמליח מלהקת כנסיית השכל, אשר עבדו עם ריטה עוד קודם לכן על השיר 'די לכאב', המבוסס אף הוא על לחן פרסי ששמעה בבית הוריה.

בשנת 2011 יצא לאור האלבום דודו טסה והכווייתים מאת הזמר והיוצר דודו טסה, המורכב כולו מחומרים של סבו ואחי סבו, דאוד וסאלח אל כווייתי. טסה החל לעבוד על האלבום כעשור לפני יציאתו, כשהתבקש לבצע שיר מפרי עטם לפסקול הסרט סוף העולם שמאלה. לאחר מכן החל טסה לאסוף חומרים ולעבדם לאלבום מוזיקלי המשלב את המוזיקה העיראקית של סבו ואחיו עם מוזיקת רוק ומוזיקה אלקטרונית המאפיינות את סגנונו האישי. באלבום נכללות הקלטות ישנות של האחים אל כווייתי ותזמורתם. לצד טסה עצמו השתתפו באלבום ברי סחרוף, יהודית רביץ וכרמלה טסה, אמו של דודו ובתו של דאוד אל כווייתי, ששרו גם הם בערבית.

בשנת 2011 יצא אלבומו של הזמר והיוצר מאיר בנאי, כמו אגם רוגע, המבוסס על הופעותיו החיות, ובו בעיקר שירים מאלבומו שמע קולי, המבוסס על פיוטים עבריים פרי עטם של שלום שבזי, משה אבן עזרא, אברהם אבן עזרא ואחרים. בולט במיוחד באלבום השיר 'שלום לך דודי' של שלמה אבן גבירול, שהותאם ללחן של מוחמד ואהבי.

אחד היוצרים המשמעותיים הראשונים שעסקו בזמן האחרון בשירת ימי הביניים הוא הזמר ויוצר הרוק הוותיק ברי סחרוף. אלבומו אדומי השפתות, שאותו הפיק יחד עם המוזיקאי רע מוכיח, מוקדש כולו לשירתו של שלמה אבן גבירול. האלבום יצא לאור בשנת 2009, ומאז המשיך סחרוף לעסוק בפיוט, ובמיוחד בשירתו של רבי ישראל נג'ארה. כל אלה השאירו חותם גם על האלבום אתה נמצא כאן משנת 2011 וגם על הופעותיו הרבות ברחבי הארץ ובעולם. העניין בטקסטים של פיוטים ותפילות הולך וגדל בעשור האחרון. אזכיר כמה מן האלבומים שזכו לתהודה ציבורית בשנים האחרונות:

- (1) האלבום פתח לנו שער של הזמר ששי קשת, המוקדש לאוצר התפילה היהודית האשכנזית, יצא בשנת 2009 והקדים מסע הופעות ארוך ומוצלח בכל רחבי הארץ.
- (2) האלבום לילה כיום יאיר של אביתר בנאי, אחיו של מאיר בנאי, יצא לאור בשנת 2009. אלבום זה מתאר את תהליך התקרבותו לדת. בשיר 'אורייתא' מספר בנאי על ההתחברות שלו עם התורה. בשיר 'אבא' המוקדש לאביו, אפשר למצוא גם רובד נוסף, המכוון אל בורא עולם. שיר הנושא, 'לילה כיום יאיר', מספר על הקושי בקיום מצוות. מרבית שירי האלבום לקוחים מספרי תהילים ושיר השירים.
- (3) אלבום הזהב בשירי יהודה הלוי של הזמרת והיוצרת אתי אנקרי משנת 2009, מוקדש כולו למילותיו של המשורר הגדול של תור הזהב של ספרד בהלחנתה המקורית של אנקרי. גם

אלבומה הניגון שלך משנת 2012 עוסק ברובו בחוויה הדתית רוחנית, אלא שהפעם המילים הם שלה, תוך שימוש רב בציטוטים ובהקשרים הנוגעים לעולם התפילה והפיזוט.

(4) שני יוצרים מיוחדים בתחום זה אשר נגעו בלבבות רבים בשנים האחרונות הם אהרון רזאל ויונתן רזאל. שניהם מוזיקאים בעלי חינוך קלאסי, פסנתרנים מחוננים ומלחינים אמנותיים, תלמידיו של המלחין אנדרה היידו, אשר חזרו בתשובה וחיים בירושלים. אהרון ויונתן הם אחים, אך עבודתם אינדיווידואלית וסגנונם שונה. אהרון רזאל הקדים את יונתן בהליכה אל עולם המוזיקה הפופולרית. הוא כותב לחנים בסגנון הפולק ומילות שיריו כולן מהתפילה או מעין תפילות חדשות פרי עטו. בין השנים 2011-2013 הוציא אהרון רזאל שלושה אלבומים מצליחים מאוד: **מה עשית היום, משלוח מנגינות לפורים וקבעתי את מושבי**, אלבומו האחרון לפי שעה, אשר הצליח בצורה יוצאת דופן וזוכה לקהלים רחבים הן במגזר הדתי לאומי, הן במגזר החרדי והן במגזר החילוני מסורתי. הוא מופיע הרבה ברחבי הארץ, ונחשב לכוכב של ממש בתחום השיר הפופולרי הדתי. יונתן רזאל הלך לכיוונים מורכבים יותר מבחינה מוזיקלית, תוך שהוא נוגע גם בג'אז ובקלאסי. עד כה הוציא שני אלבומים מצליחים ביותר, ואף חיבר עיבוד לשיר 'עוד יום' של רחל שפירא ומתי כספי שזכה לתהודה גדולה. אלבומו השני והאחרון לפי שעה, **בין הצלילים** משנת 2012, בהפקתו המוזיקלית של אביתר בנאי, זכה לשבחים חסרי תקדים בביקורת, ולתהודה ציבורית גדולה. הופעותיו הרבות של יונתן רזאל כוללות גם שירים של הרב שלמה קרליבך ולחנים מקוריים משלו לתפילות. הביצוע המשותף שלו ושל הזמר יעקב שוואקי לפיזוט 'והיא שעמדה' בקיסריה זכה למספר שיא של למעלה ממיליון צפיות באתר יוטיוב.

(5) ואם הזכרתי את אהרון ויונתן רזאל, אשר באו מעולם המוזיקה הקלאסית ופנו אל עולם הרוק הדתי, חשוב לי לספר על מורם, המלחין אנדרה היידו, אשר במהלך העשור השני של המאה מיקם עצמו על קו התפר שבין הקלאסי לעממי, בשלוש יצירות משותפות עם חבריו לאנסמבל **האומן ח"י** הירושלמי. בשנת 2004 השלים את יצירתו **קולמוס הנפש**, המוקדשת לנעימות חב"ד, בשנת 2007 השלים את **מגדל פורח באוויר** שכולו משניות בלחניו המקוריים, ובשנת 2011 השלים את **רזאדשבתא**, מופע המוקדש לניגוני שבת. מופעים אלה, אשר הונצחו אף באלבומים, זכו להצלחה רבה יחסית ליצירות אחרות של המלחין, וחשפו את עשייתו אמנותית בפני קהלים חדשים. חברי האנסמבל, כולם צעירים ממנו בשנים רבות, ונמנים ברובם עם תלמידיו, היו שותפים מלאים לעיבודים ולעיצובו של כל אחד מן המופעים.

(6) אלבומו של שלמה גרוניך, **מסע אל המקורות** משנת 2008, המוקדש לטקסטים מן התפילה בלחניו המקוריים ובלחנים מסורתיים, ובעיבודיו המקוריים של גרוניך להרכב גדול של להקת רוק, כלי קשת וכלי נגינה אתניים, פתח מסע ארוך של הופעות בכל רחבי הארץ. הוא המשיך ליצור בקדחתנות, ובשנת 2013 הוציא לאור את אלבומו החדש **אחרי הכל**. את תהליך כתיבת שירי האלבום והפקתם ליווה אמן סרטי האנימציה פבלו פרלטה, אשר עלה מארגנטינה זמן קצר לפני תחילת ההפקה. הוא יצר רצף של סרטים היוצרים סדרת קומיקס, המלווה את האלבום. גרוניך עצמו רואה באלבום זה ציון דרך, 'התגלמות ההבשלה וההתבגרות המוזיקאלית והאישית' שלו. שיר הנושא של האלבום, 'בנאליה לפני שקיעה', פרי שיתוף פעולה עם יהלי סובול, שחיבר את המילים, ואייל מזיג שחיבר את הלחן, ומלווה את גרוניך בהופעותיו בשנים האחרונות, זכה לתהודה משמעותית במדיה ולעשרות אלפי צפיות באתר יוטיוב.

(7) בשנת 2011 יצא אלבומה של אחינועם ניני **אריץ שיר**, המוקדש לזמר העברי הקלאסי בעיבודים לתזמורת סימפונית שחיבר עבורה אילן מוכיח, בשיתוף פעולה עם הגיטריסט והשותף הקבוע שלה ליצירה, הגיטריסט גיל דור. אלבום זה הוקלט בליווי מקצועי ומרגש של התזמורת הסימפונית ירושלים, והצלחתו הובילה לרצף של קונצרטים חיים של המופע, המכיל מבחר ייחודי של שירים פרי עטם של סשה ארגוב, משה וילנסקי, דוד זהבי, מרדכי זעירא ועוד רבים וטובים מחלוצי הזמר העברי. עיבוד שזכה לתהודה מיוחדת חיבר בין 'היו לילות' המיתולוגי של נתן אלתרמן ומרדכי זעירא ללחן חדש של אחינועם ניני לשיר 'אשתו' של רחל, לחן שהותאם ללחנו של זעירא. כך נולד חיבור מרגש בין שני הטקסטים, שהניב דיון ער על המשמעות המקורית של כל אחד מן השירים.

(8) בשנת 2011 יצא אלבומו של יהודה פוליקר, **כל דבר מזכיר לי**. אלבום זה מבוסס ברובו על שירים מתורגמים מיוונית. את השירים תרגם פוליקר עצמו, בעזרתה של צרויה להב. את שיר הנושא של האלבום, 'כל דבר מזכיר לי', שר פוליקר הן ביוונית בדואט עם הזמרת חארים אלקסיו, הן בעברית. באלבום נכללו גם שני לחנים מקוריים של פוליקר: 'אוסר' למילים של צרויה להב, ו'קצר פה האביב' לפי שיר שחיבר הסופר דויד גרוסמן לזכר בנו שנפל במלחמת לבנון השנייה. גם שני הסינגלים שקדמו לאלבום - 'גברים קשוחים' ו'פומה פומה' - זכו להצלחה גדולה במדיה. זמן קצר לאחר אלבום זה, בשנת 2012, הוציא פוליקר לאור אלבום נוסף - 'ג'קו ויהודה פוליקר - המבוסס על הקלטות של אביו, ג'קו, אשר הלך בינתיים לעולמו. פוליקר ערך את ההקלטות, עיבד אותן והוציא אלבום יוצא דופן, מרביתו בשפת הלדינו. רגע מרגש באלבום הוא הקלטתו של האב המספר את סיפור ילדותו, נעוריו ובחרותו ביוון של מלחמת האזרחים והשוואה.

(9) שנת 2011 היא גם שנת יציאתו לאור של **ילדת טבע** - אלבומה יוצא הדופן של הזמרת והיוצרת הוותיקה חווה אלברשטיין, המורכב משירים ומקטעי קריאה קצרים שכתבה סבינה מסג לילדים ולמבוגרים כאחד. באלבום משתתף בשירה בחלק מהשירים גם נכדה של אלברשטיין, איתי אנג'ל. שנתיים לאחר מכן, באפריל 2013, הוציאה חווה אלברשטיין את האלבום **ואיך אצלך**, אשר זכה להצלחה חסרת תקדים, והוכתר כאלבום זהב. את האלבום הפיק תמיר מוסקט, חבר להקת הבלקן **ביט בוקס**, מפיק של יוצרים וזמרים בני הדור הצעיר כמו תומר יוסף, אסף אבידן, אפרת גוש ולהקת ה**בילויים**. שיתוף הפעולה הניב עיבודים עשירים בהרמוניה ובתזמור, החזיר את הזמרת אל קולה הערב הזכור לנו מן העשורים הראשונים של עבודתה, בלי לוותר על אמירה ישירה ונוקבת על המציאות הישראלית.

(10) **כוכב נולד**, תכנית הראליטי הוותיקה של חברת טדי הפקות, אשר יצאה לדרך בשנת 2003, ואשר הביאה אל מרכז הבמה זמרים וזמרות, שרובם זכו במקום השני בתכנית, חוותה בשנת 2011 משבר באחוזי הצפייה, והיתה תחושה שהפורמט של התכנית לא מצליח להתחדש ולעניין. חברת ההפקות פנתה לפורמטים חדשים. התכנית **בית הספר למוזיקה הביאה אל המרקע ילדים שהוכנו על ידי זמרים בעלי שם**, ובהם מתי כספי, יהורם גאון, משה פרץ וקרן פלס, אשר שרו ממיטב הזמר העברי והרוק הישראלי. מפיקי התכנית הבטיחו כי מדובר בבית ספר, וכי הילדים המשתתפים בתכנית יזכו לשיעורי המשך לאחר סיומה. התכנית דה וויס, המבוססת על פורמט אמריקני מצליח, נוספה אף היא לתכניות המציאות העוסקות בזמרה של הערוץ השני. מן התכנית השנייה יצאה זוכה מפתיעה - הזמרת הערבייה לינה מחול, אשר

השתלבה מאז זכייתה במופעים רבים ברחבי הארץ, בין השאר במופע של שלומי שבת בקיסריה בתחילת קיץ 2013. על אף הביקורת הרבה שנמתחה על שלוש התכניות - **כוכב נולד**, **בית ספר למוסיקה ודה וויס** - איאפשר להתכחש לכמה עובדות חשובות. תכניות אלה העלו אל מרכז הבמה זמרים וזמרות אלמוניים, שבאופן רגיל לא היו כנראה מצליחים להגיע למודעות ציבורית משמעותית. הן החזירו אל הזיכרון הקולקטיבי הישראלי שירים נשכחים רבים ויצרו הרבה תרבותית (כוונתי לקיומם של רבדים הולכים ומצטברים של משמעויות ופרשנויות הנוגעות לאותה יצירה; כל דור מוסיף רבדים חדשים משלו המעצימים את עומקו והשפעתו של האובייקט התרבותי), כאשר שירים פרי עטם של דוד זהבי, מרדכי זעירא, משה וילנסקי, סשה ארגוב, נעמי שמר, יאיר רוזנבלום ועוד מחברים חשובים זכו לעדנה מחודשת בעיבודים ובביצועים מרגשים. תכניות אלה החזירו גם אל בתי הספר היסודיים והתיכוניים את המודעות לחשיבותם של הזמר העברי ושל הרוק הישראלי בחינוך. האפשרות ליצירת שיח פורה על הזהות ועל חוויית הישראליות בעזרת הטקסטים והלחנים של שירים שחוברו בארץ הביאה לרנסנס בהוראת הזמרה בבתי הספר. שיעורים במוזיקה, הקמתן של מקהלות ילדים, יזמות להוראת נגינה בבתי הספר היסודיים, והרחבתן של מגמות למוזיקה בבתי הספר התיכון - כל אלה הן תופעות מפתיעות, שנוולדו ללא ספק גם, ואולי בעיקר, בגלל תכניות הראליטי הללו.

(11) זמרת ערבייה נוספת שזכתה לחשיפה ציבורית משמעותית בזכות תכניות אלה היא מרים טוקאן, שהשתתפה בתכנית **כוכב נולד החמישית**, בשנת 2005. הופעותיה במהלך השנים 2011-2013 עם הרכב גדול של נגנים זכו להצלחה גדולה. תכניותיה כוללות עיבודים חדשים ופרשנויות מפתיעות לשירים בעברית ובערבית, והיא מחפשת דרכים לחבר בין סגנונות ובין

לשונות באופן שנוגע בלבבות רבים.

(12) להקת **כנסיית השכל** שיתפה פעולה עם התזמורת האנדלוסית אשקלון ומנצחה, נגן המנדולינה והמעבד תום כהן. שיריה של הלהקה הוותיקה, שהחלה את דרכה בעיר שדרות, הותאמו לסגנון התזמורת הערבית, ובחלק מהשירים אף צוטטו קטעים אינסטרומנטליים מתוך שירים של עבד אל-והאב ופיירוז. שיתוף הפעולה הוליד מופעים מוצלחים רבים, ובשנת 2013 יצא אלבומה השמיני של הלהקה - **הבית כה רחוק** - יחד עם התזמורת האנדלוסית אשקלון, ובו 12 שירים, אחד מהם בערבית מרוקנית עם ריימונד אבקסיס, ושיר בערבית.

(13) שיתוף פעולה דומה מקיימים התזמורת האנדלוסית אשדוד ומנצחה, נגן המנדולינה והמעבד שמואל אלבו, עם הזמרים אהוד בנאי ועמיר בניון, אשר מופיעים עם שיריהם לצד הפייטנים ליאור אלמליח, מני כהן והרב חיים לוק. בשנת 2013 יצאו עמיר בניון והתזמורת לסדרה של מופעים משותפים בכל רחבי הארץ, ובהם ניתן מקום מיוחד לאלבומו האחרון משנת 2013, **שירי ארץ אהבה**, שרובו מוקדש ללחנים ולטקסטים מאוצר הזמר העברי, שזכו לעיבוד חדש, בהשראת שיתוף הפעולה בין הזמר לתזמורת. בין השירים נמצא את 'משירי ארץ אהבת' של לאה גולדברג ודפנה אילת, 'אסוף תשרי' של נתן יונתן וצביקה פיק, 'פגישה לאין קץ' מאת נתן אלתרמן ונעמי שמר ואף את 'שדות גולדברג' של מאיר אריאל, ואת 'אל בורות המים' של נעמי שמר.

(14) שנת 2013 היתה גם שנתה של התזמורת הסימפונית חיפה, שעשתה גם היא ככרת דרך משמעותית אל שילובים חדשים, בסדרת הקונצרטים 'השיר הישראלי', שהוקדשה לעיבודים תזמורתיים חדשים בשלושה ערבים בניצוחו של המנצח והמעבד הצעיר והמבטיח זיו קוז'וקרן,

שהוקדשו ליוסי בנאי, לשלישיית גשר הירקון ולאריק לביא בביצועם של זמרים מכל קצווי הסגנונות בארץ, מששי קשת ועד יונית שקד גולן. הנהלת התזמורת לא ציפתה לקהל הרב שגדש את אודיטוריום חיפה הגדול, והכתיר את הסדרה כהצלחה גדולה.

(15) במקביל לדרכו כמנצח תזמורת ומעבד, המשיך זיו קוז'וקרו להציג יצירות חדשות משלו - קונצ'רטו לפסנתר חדש משנת 2012 שבוצע בבכורה על ידי התזמורת הקאמרית הישראלית עם הפסנתרן הסולן עמית דולברג בניצוחו של המלחין, ויצירה לפסנתר ולהרכב קאמרי שבוצעה בהצלחה רבה בידי האנסמבל 'מיתר' וזכתה לביקורות נלהבות. זיו הוא גם המעבד והמנצח על הפרויקט של האנסמבל ושל הזמר ערן צור שהוזכר בראשית האפילוג.

(16) בשנת 2012 הציגה תזמורת ראשון לציון בבכורה את הקונצ'רטינו לרביעיית סקסופונים ותזמורת מאת המלחין הישראלי הוותיק מנחם צור. רביעיית הסקסופונים של תל אביב, שאותה מוביל נגן הסקסופון גן לב, הפליאה לנגן את היצירה בניצוחו הנלהב של דן אטינגר, והקהל הגיב בתשואות רמות. התזמורת הציגה בעונה זו גם את הקונצ'רטו לשני קלרינטים ותזמורת מאת המלחין בנימין יוספוב, אשר מוקדש לתאומים הזהים אלכסנדר ודניאל גורפינקל. גם כאן הגיב הקהל בתשואות רמות. כל אחד משני המלחינים הללו, השונים מאוד בסגנונם, מצא את הדרך לקהל בעזרת הפורמט של יצירה לסולנים וירטואוזים ותזמורת. הקונצ'רטו מאפשר למלחין ליצוק את רעיונותיו האמנותיים כך שנגינת הסולנים מקנה לקהל חוויה מיוחדת. הוא עוקב אחרי המאמץ והריגוש שבנגינת הקטע הסולני, העובר מפעם לפעם אל התזמורת המלווה את הסולן ומנגנת קטעי מעבר. מנחם צור ניצל את הכוח שבמצוללים המגוונים של רביעיית הסקסופונים, ואילו בנימין יוספוב הלך אל מקורותיו העממיים של הקלרינט, תוך שהוא מנצל את האפקט המיוחד שיש לנגינתם המשותפת של שני נגנים וירטואוזים, צעירים ושובי לב, הדומים זה לזה באופן מהפנט.

(17) בשנת 2013 הציג מנחם צור את הקונצ'רטו שלו לכינור בנגינת בנו, הכנר יונה צור, ובניצוחו של פרדריק שולן, מנהלה האמנותי החדש של התזמורת הסימפונית ירושלים. שוב זכה הקהל בחוויה מסוג זה שמעניק הפורמט של קונצ'רטו בביצוע בלתי נשכח של הבן המנגן את יצירתו של אביו.

(18) קונצ'רטו אחר שזכה לתהודה רבה הוא הקונצ'רטו החדש לפסנתר ולתזמורת קאמרית של המלחין צבי אבני, מן הוותיקים והפוריים שביוצרים בישראל. באמצע שנות השמונים לחייו ממשיך אבני ללמד בהתלהבות באקדמיה בירושלים ולחבר יצירות חדשות שזוכות להצלחה בקהל ובביקורת. הקונצ'רטו שבוצע בבכורה בגרמניה בשנת 2011, בוצע לראשונה בארץ בשנת 2013, על ידי תזמורת הקאמרטה ירושלים ומנצחה אבנר בירון עם הפסנתרן הסולן דניאל גורטלר. תגובת הקהל בכל מקום שבו בוצעה היצירה היתה מרגשת, גם בגלל הביצוע הסוחף של היצירה הפוסט-רומנטית והסוחפת, וגם בגלל נוכחותו של המלחין בכל הקונצ'רטים.

(19) בשנת 2013 יצא לאור ספרה של המלחינה והחוקרת ציפי פליישר על שיריו של מתי כספי. הספר המעמיק, שמביא מבחר גדול משיריו של מתי כספי בתווים מדויקים ובניתוח הרמוני וצורני, תוך כדי הצגת יחסי הגומלין בין המוזיקה של כספי לטקסטים שהלחין, ובחינת מקורות ההשפעה השונים על סגנונו, הוא אחד הספרים הראשונים המציג מחקר מעמיק ויסודי בנושא מתחום המוזיקה הפופולרית. הנה כי כן גם ציפי פליישר מצאה נתיב חדש למחקר

האקדמי, המתחבר אל רוח הזמן. ציפי פליישר איננה רק חוקרת, אלא קודם כול היא יוצרת חרוצה ובלתי נלאית. אחת מהופעותיה המרגשות נתקיימה בקונצרט ראשון מסוגו של פסטיבל חג המוזיקה בבאר שבע בשנת 2009, ובו הופיעו זה לצד זה המלחין המודרניסטי אייל אדלר וזמרת הרוק קורין אלאל. גולת הכותרת של הקונצרט היתה הופעתם הסוחפת של נגן כלי הנקיש המזרחיים איתמר דוארי ונגן כלי הנשיפה הערביים אייל סלע, אשר ניגנו כסולנים בסימפוניה הרביעית של ציפי פליישר. על הקונצרט ניצח דורון סלומון.

(20) נגן כלי הנקיש איתמר דוארי שיתף פעולה גם עם נגן הבאס אבישי כהן, ובשנת 2011 הוציאו במשותף עם הפסנתרן שי מאסטרו את האלבום המצליח *Seven Seas*, שלאחריו ערכו סיור שלישייה בארץ ובצפון אמריקה. בשנת 2012 חבר איתמר דוארי אל פסנתרן הג'אז עומר קליין, אל נגן הבאס עומר אביטל, אל הגיטריסט יהודה קיסר, המזוהה עם ראשית הזמר המזרחי בישראל ואל הזמר רביד כחלני למופע סוחף ועוצר נשימה בפסטיבל הג'אז באילת, שפתח מסע הופעות מוצלח מאוד.

כל אמני הג'אז שהוזכרו בסעיפים האחרונים מייצגים חלק מקבוצה הולכת וגדלה של אמני ג'אז מוכשרים, ובהם גם נגני הסקסופון דניאל זמיר ויובל כהן ונגן החצוצרה אבישי כהן, אשר קנו להם מקום מיוחד בסצנת הג'אז העולמית כמעצביו של סגנון הג'אז האתני היס-תיכוני, שיש בו השפעות רבות של הזמר העברי המוקדם ושל הרוק הישראלי.

(21) התחלתי בהיכל התרבות המתחדש ובתזמורת הפילהרמונית ואסיים בו את הסקירה האקראית שלי. עונת 2014 של התזמורת מארחת את המנצחים הישראליים הצעירים עומר ולבר, שכבר הופיע עם התזמורת בהצלחה רבה מספר פעמים, ולהב שני, פסנתרן ומנצח מבטיח, שזכה לאחרונה בתחרויות בין-לאומיות ובשבחים רבים. שניהם מצטרפים לשורה ארוכה של מוזיקאים ישראלים צעירים ככל הסגנונות ובכל תחומי העשייה המוזיקלית המביאים את בשורת המוזיקה בישראל לעולם כולו. היריעה קצרה מלתאר את כולם - פסנתרנים, כנרים, מנצחים, זמרים, יוצרי שירים, נגני רוק ומוזיקה אתנית, עוד ועוד מבצעים ויוצרים, שהיריעה צרה מלהכיל.

פסטיבל 'צלילים במדבר'

אדם קרוב אצל עצמו ובחרתי על כן לתאר לקראת סיום המאמר שלי את פסטיבל **צלילים במדבר** הקרוב אשר יתקיים בחג החנוכה תשע"ג, פסטיבל אשר זכיתי להיות בין מייסדיו, ושאני מנהלו האמנותי מאז הקמתו. הפסטיבל ממשיך לתת במה לשיתופי פעולה בין אמנים בני כל הדורות והסגנונות ובין סוגות שונות ורחוקות. האחים אהרון ויונתן רזאל, כוכבי הרוק הדתי בישראל, ישתפו פעולה עם **אנסמבל מיתר**, תזמורת נתניה הקאמרית הקיבוצית תופיע בשני מופעי מחווה, האחד למלחין צבי אבני והשני למלחין אביהו מדינה. הזמר והיוצר תומר יוסף יופיע יחד עם הזמרת אסתר ראדה ויציין עשור לאלבומו הראשון. בבוקר הראשון של **צלילים במדבר** יושמעו בבכורה עשר רביעיות כלי קשת חדשות מאת יוצרים צעירים, הלומדים באקדמיה בירושלים, ואשר ריבוי הסגנונות שלהם מגדיר מחדש את זהותה של המוזיקה הישראלית. בערב הסיום של הפסטיבל יופיעו כסולנים הצ'לן צבי פלסר והכנר רועי שילוח עם התזמורת הסימפונית של האקדמיה הירושלמית בניצוחו של איתן גלברזון.

תופעה אחרונה ומפתיעה שתפסה את תשומת הלב הציבורית בקיץ 2013 היא תזמורת חדשה ממש, תזמורת הרחוב הירושלמית, אשר הוקמה ביזמתו של הפסנתרן והמנצח הצעיר, בן ירושלים, עידו שפיטלניק. הוא אסף את חבריו, נגני כלי הקשת באקדמיה הירושלמית שבה הוא לומד, והקים תזמורת המנגנת באוויר הפתוח במתחמים שונים בבירה. המופעים של התזמורת במתחם הרכבת הפכו תוך זמן קצר לשם דבר, ומאות אנשים מגיעים לשם מידי יום שלישי להאזין לעיבודים חדשים שכתבו אודי פרלמן ושלמה פרבר, שניהם נגנים ויוצרים צעירים, חבריו של המנצח לספסל הלימודים, לשירים ישראלים פופולריים וללהיטי רוק ופופ בין-לאומיים. לשיריהם של ארגוב, רכטר וכספי נוספו שיריהם של סטינג ומייקל ג'קסון בעיבודים סוחפים, ולכל אלה נוספו אף יצירות קלאסיות מאת מוצרט, גריג וצ'יקובסקי. שוב לפנינו התממשות של החזון הרב-תחומי, של החיפוש אחר כמות חדשות ואפשרויות חדשות של קומוניקציה עם הקהל. כמו תזמורת המצעדים הירושלמית, מרש דונדורמה, אשר נולדה גם היא ביוזמתם של סטודנטים ירושלמים צעירים בתחילת העשור השני של המאה, וממשיכה להופיע בהצלחה בכל רחבי הארץ ואף בעולם, כמו להקת קולולוש הירושלמית הוותיקה שנולדה אף היא בסיטואציה דומה בתחילת המילניום וממשיכה להופיע ולהצליח, כך לפי הערכתי תוביל תזמורת הרחוב החדשה, שזה אך נולדה, קו חדש בתפיסת המושג 'קונצרט'. היא תמשיך את הקו שתואר במאמרי, קו המחפש דרכים חדשות של ביטוי, תוך הסתמכות על המסורות הרבות וההשפעות הרבות שמסביב.

מה שלא הזכרתי

לא הזכרתי אפילו אחוז אחד מכל מה שהתרחש בשלוש שנים האחרונות במוזיקה הישראלית. בין היצירות והעבודות פרי עטם של יוצרי הדור הראשון שחזרו השנה לבמה בולטות האורטוריה יורם מאת בן-חיים, תיקון חצות מאת מרדכי סתר, המבוססת על עבודת המחול של שרה לוי-תנאי ועובדיה טוביה, הסימפוניה השביעית של מנחם אבידום, חזיונות, והקונצ'רטו השני לוויולה של עדן פרטוש. היו גם מופעים של יוני רכטר עם התזמורת הפילהרמונית ותזמורת הסינפונייטה הישראלית באר שבע, ויצירה חדשה לקלרינט ולתזמורת פרי עטה של אביה קופלמן, אשר הוקדשה לגיורא פיידמן, וכמובן פריצת הדרך לתודעה הציבורית של הזמר ויוצר הרוק גבע אלון, והצלחתה המתמשכת של להקת הרוק האתני ארץ יתומה (Orphaned Land) ברחבי העולם הערבי דווקא. גם לא הזכרתי את המחזמר שחיבר המלחין משה זורמן, המוקדש לסיפור חייו של סופר הילדים לוי קיפניס, במסגרת חגיגות המאה ליסוד המדרשה למורים על שם לוינסקי בתל אביב, גם לא את שיתוף הפעולה בין כוכב הפופ המזרחי אייל גולן לעפר ניסים, היוצר בה' הידיעה של מוזיקת המועדונים האלקטרונית בישראל. הרשימה ארוכה וכל זה רק משלוש השנים האחרונות! על אף המחסור הכרוני בתקציבים המשיכו אנסמבלים למוזיקה אמנותית עכשווית בפעילות נרחבת. המוזיקה הפופולרית ממשיכה לתסוס. התזמורות מנגנות לפני קהלים גדולים. מתקיימים עוד ועוד פסטיבלים בכל חג ובכל מועד וגם ביניהם. מדובר במאות יוצרים, באלפי יצירות ובעשרות אלפי מבצעים, וכל זה במדינה המונה כשבעה מיליון נפש.

סוף דבר

מאז חובר מאמר זה עברו חודשים ספורים ואירועים חדשים ומגוונים מתווספים מן הסתם לרשימה; בנקודת הזמן שבו נחתם המאמר יש בו כדי לתת תמונה מגוונת וסוערת, משתנה כל העת. התופעות הולכות ומתרבות ומצטרפות לפסיפס האדיר של המוזיקה בישראל.